

Megjelent.

A költségvetés szíve. Az ezredforduló vibráló szociálpolitikája. *Beszélő*
2001 febr 42-53

Ferge Zsuzsa:

A költségvetés szíve

1. Bizalom és biztonság?

A rendszerváltás után senki számára nem volt kétséges, hogy a szociálpolitika jelentős reformokra szorul. Csak épp senki nem tudta, hogy milyen reform kellene. Az 1989-90-es fordulat óta máig, azaz 2001-ig nem alakult ki semmilyen átfogó szociálpolitikai elképzelés. A történéseket kétségkívül befolyásolta, hogy világszerte felerősödött az egyéni felelősséget hangsúlyozó, az állam, kivált a jóléti jellegű elosztás szerepét minimalizálni kívánó neoliberális ideológia. Az egyes kormányoknál azonban sok más tényező is hatott.

A kormányok politikai arculata – nemzeti-keresztény-konzervatív, majd szocialista-liberális, majd még keresztényebb, még nemzetibb és még konzervatívabb – alig befolyásolta szociálpolitikájukat. A legjobb szociál-liberális (szociáldemokrata beütésű) törvényt, a Foglalkoztatási törvényt például az Antall-kormány hozta; a szocialista-szabaddemokrata koalícióhoz kapcsolódnak a legtisztább neoliberális intézkedések mint a Bokros csomag és a kötelező magánnyugdíj; a Fidesz-MPP és kiscgazda koalíció visszahozta mondjuk az univerzális családellátásokat, ami vegytiszta szociáldemokrata lépés, ám olyan következetes értékvesztéssel, ami a neoliberális programnak felel meg. Ez a vegyesség még a politikai lépéseket is áthatja, ami a szociálpolitika szemszögéből nézve is perdöntő. A demokratikus intézményrendszer alapjai – a jogállam, a hatalommegosztás és a társadalmi párbeszéd intézményei – 1990 és 1994 között, az első konzervatív kormány alatt épültek ki, és az 1998 után hivatalba lépő konzervatív kormány alatt rendülnek meg és ürülnek ki.

Ezért igaz az, hogy mindhárom kormányzat szociálpolitikája „arctalan” volt, a szokásos kategóriákba (például liberális, konzervatív vagy szociáldemokrata) egyáltalán nem gyömöszölhetők be. Az első és második kormányzatnál még van némi objektív magyarázat a „saját” ideológiának ellentmondó tűzoltó jellegű kapkodásokra, vagy a nem „saját” politikai arculatnak megfelelő lépésekre. A harmadik kormány esetében ilyen külső magyarázatot eddig nem találtam. A rohamos változtatási kényszerek, a tűzijáték-szerű, de gyorsan jogszabályi formát öltő ötletáradatok alapja valószínűleg a figyelem elterelése a lényegi hatalmi törekvésekről.

Mindenesetre, a pártok deklarált eszmerendszere és szociálpolitikai teljesítményük közti ellenmondás mindenki számára világossá vált. A külső, objektív, főként gazdasági kényszerek, a változó erejű érdekcsoportok és a mindenkori hatalmi logika együtt aláaknázták a szociálpolitikát, *mint a társadalmi védelem és társadalmi biztonság intézményrendszerét*. Azon persze hosszan lehet vitatkozni, hogy a modern világban egyáltalán szükség van-e ilyen intézményrendszerre. Hihetetlenül erőssé vált Magyarországon az a hang, amely szerint a piac előbb-utóbb minden társadalmi problémát megold (kivéve, engedi meg ma szinte minden liberális, a Romákét, ott még kellhet némi állami segedelem, vagy pozitív diszkrimináció). A többiek – hangzik sokaktól – szabadulni akarnak, és saját autonóm polgári mivoltuk érdekében meg is kell, hogy szabaduljanak az osztogató-fosztogató államtól.

Ezt az egyre üresebb és értelmetlenebb vitát nem szeretném itt folytatni. Csak két mozzanatra emlékeztetnék. Az egyik az, hogy jó lenne, ha a vitatkozókat néha a tények is foglalkoztatnák. Zakaria (amúgy ismert liberális) Svédországról, amelynek jóléti rendszerét nálunk többször eltemették a következőket írta 2000 végén: „A konvencionális bölcsesség szerint Svédország szinte mindent rosszul csinál. Kormánya a GDP közel 60%-át emészti föl, adói a világon a legmagasabbak között vannak, munkaerőpiaca súlyosan merev. (Egy munkást elbocsátani Svédországban szinte törvényellenes.) Erős jóléti állama van. Az elmúlt évben a kormány büszkén jelentett be egy új jogosultságot: minden 65 éven felülinek joga van államköltségen egy asszisztenst alkalmazni. És ahelyett hogy mindennek a következményeitől szenvedne, Svédország virágzik. Az utolsó két évben a növekedés üteme 3,8 % volt, jóval magasabb, mint az európai átlag, a termelékenység nő, és kövér költségvetési többlete van”¹.

A másik mozzanat, amelyet az államról folyó vitákban észre kellene venni az, hogy „kockázati társadalomban” élünk. A (szélsőséges fogalmazásban) föld felforrásával fenyegető környezeti kockázatoktól a munka és munkaerőpiac megélhetési bizonytalanságokkal terhes radikális átalakulásán át az információs társadalom mellékhatásaként jelentkező fantáziadús e-bűnözésig számtalan az új kiszámíthatatlanság. Az utolsó kétszáz évben az akkoriban megjelenő és növekvő új kockázatokra a jóléti állam intézményei jelentettek és jelentenek valamilyen megoldást. Az új kockázatokra egyelőre nincs válasz. Lehet, hogy nem is kell – aki nem tud helyállni, álljon ki a sorból is. Én ezt nem gondolom, de fogalmam nincs, hogy ki vagy kik fogják segíteni elviselni az új bizonytalanságok és kockázatok következményeit. A nemzetállam? Valamilyen nemzetközi állam? Új piaci fórumok? A civil világ? Amíg azonban ezek a szereplők nem, vagy csak helyel-közzel jelennek meg, vagy széttárjuk a kezünket, és hagyjuk hullani a „férgesét”, vagy a régi eszközöket használjuk. A régi biztonságépítő eszközök jelentős része azonban állami

¹ Zakaria (2000) No, Economy. *Newsweek* special issue, December 2000. Köszönöm Gombár Csabának, hogy felhívta a figyelmemet a cikkre.

eszköz, amelyeket tán nem kéne kidobálni, amíg nincs helyettük semmi. Persze a régi módon már úgyse működnek, teát úgy-ahogy alakítani kell őket az új feltételekhez. S ehhez valamennyire bízni kellene bennük.

Ám manapság az állam elleni gyűlöletbeszéd is divat lett. Persze, a gyűlölet részben jogos. Nietzsche mondta, hogy az állam a hideg szörnyek leghidegebbje, és nagyon sokszor tényleg az. Ám a piac is hideg szörny. Mindkettő meghatározhatja például, hogy kit rekeszt ki, hogy *ki az, aki számára nincs*. A piaci kirekesztés szabályai az egyszerűbbek. A fogyasztói piac kirekeszti azt, akinek nincs pénze – ha vízre vagy életmentő gyógyszerre nincs, hát abból. A munkaerőpiac kirekeszti azt, aki nem foglalkoztatható haszonnal, s akkor (ha csak kamatoztatható vagyona nincs) a kirekesztett megélhetési lehetősége megszűnik. Az állam, pontosabban a mindenkori kormány ideológia-, politika-és érdekfüggően határozza meg, hogy ki az, aki számára, azaz a közfelelősség számára van vagy nincs. A befogadás-kedvezés-kirekesztés szabályai azonban demokratikus jogállamban nem csak az „államon” múlnak. Pontosabban, hogy mennyire múlnak az államon, illetve kormányán, az épp azon múlik, hogy mennyire működik a demokrácia, és mennyire válik közös (ezzel állami) céllá a kirekesztés-mentes, integrált társadalom.

Mindemellett *sem az állam, sem a piac nem működhet bizalom nélkül*. A modern piac az írott szerződések világa, s a szerződést, ahogyan legutóbb Csepeli György írta meg meggyőzően, nem lehet csak a jogi úton kikényszeríteni. Már szerződést sem kötünk, ha nem bízunk abban, hogy a másik betartja. A fenti svéd példa pedig arról szól, hogy az állam és polgárai közötti többnyire piaci értelemben íratlan szerződésnek is bizalomra kell épülnie. A svéd polgár bízik abban, hogy ő befizeti az adót, az állam pedig betartja, amit ennek fejében „ígért”, illetve kiköveteltek tőle – a köz tisztességszolgálatát, az állami működés átláthatóságát, jó iskolát, egészségügyet, és ezer más szolgáltatást. Ha meg nem tartja be a kormány azt, amit mint állam ígért, akkor vége a polgár lojalitásának - ha épp nincs választás, akkor a hangját hallatja, ha meg választás van, akkor kiszavazza, kivonultatja a kormányt.

A piaci szereplőkbe vetett bizalom növelésének szükségessége közmegegyezés tárgya. A furcsa legföljebb az, hogy ezt többnyire még a piac hívei sem akarják teljesen a piacra bízni, noha a bizalom erősítése minden piaci eladó rövid-és hosszú távú érdeke. Nemcsak a vevőt-fogyasztót, hanem a piaci szereplőket egymástól is védik az állami szabályok és a különféle árú-és pénzpiaci felügyelet, meg a civil szerveződések (amelyek akár a piaci szereplőkből is szerveződhetnek).

Az állammal szembeni bizalom aláadásának azonban számos módja megengedetté vált. Minden privatizálás egyik fő érve az volt, hogy az „állam rossz gazda”, holott ez vagy igaz, vagy nem: függ attól is, hogy milyen az állam, meg hogy minek a gazdája. A nyugdíj privatizálás mellett az volt az

egyik érv, hogy a köznyugdíjban nem lehet megbízni, mert ki van téve politikai hatásoknak, szemben a megbízható piaccal. (Az már inkább tréfás, hogy a piaci biztosítók befektetéseinél a piaci részvények megengedett aránya 60% - de a tényleges arány csak 20%, mert inkább a megbízhatatlan állam kötvényeiben tartják a leendő nyugdíjak fedezetét.) A harmadik kormány látszólagos kivétel. Nemcsak a kormánnyal szemben követel feltétlen lojalitást, amelynek alapja csak a bizalom lehetne, tehát az elvárás demokratikus keretek között értelmezhetetlen. Retorikája szerint az állammal szembeni bizalmat is szeretné erősíteni például a kétéves költségvetéssel, vagy a visszalépésre csábító „állami” nyugdíjrendszerrel.

Valójában azonban a rendszerváltás óta a szociálpolitika fordulatos sorsa arról szól, hogy az állam arra ösztönzi a polgárait, hogy *ne bízzanak benne*. Ennek egyik módja az, hogy ciklusokon átnyúló hatású törvényeket a formális lehetőséget kihasználásával csupán erőfölénnyel szavaztat meg egy-egy kormány. A széles politikai megegyezés hiánya azt jelenti, hogy ha a kormányt kiszavazzák, ami nálunk szerencsére menetrendszerűen megtörténik, akkor utóda nyíltan vagy burkoltan módosíthatja a törvényt. Az állammal szembeni bizalmat gyengítő másik eszköz a radikális adó- és járulékcsökkentés ígérete. Ezzel persze azt is üzeni az állam, hogy önmagában sem bízik: nem fogja jól kezelni a polgárok pénzét. A csökkentéseknél sosem teszi világossá, hogy ez szükségképpen a szolgáltatások romló színvonalával jár. Közben – alkalmasint ennek ellenkezőjét állítva – ténylegesen rontja az ellátások abszolút vagy relatív színvonalát. S minél rosszabb ez a színvonal, annál inkább keresik az emberek az adó további csökkentésének lehetőségét, s minimalizálják – többé vagy kevésbé törvényes módon – a közös rendszerben való részvételüket. Vagyis minél kevésbé bízik az állam önmagában, annál kevésbé bíznak benne az emberek. (De melyik osztály röhögne Karinthyán?)

Az államban való bizalom gyengülése egyben a szociális biztonságot is folyamatosan gyengítette. Ezek a tendenciák a harmadik kormány alatt – minden retorika ellenére – tovább erősödnek. A korábbiakhoz képest azonban sokféle eltérés is van. Pozitívum, hogy a gazdaság 1997 óta visszaállt egy, remélhetően tartós növekedési pályára, s ebből jelentős központi bevételek is adódnak. Ugyanakkor a többletbevételek fölött nincs parlamenti (vagy bármilyen) ellenőrzés. A kormány költését politikai érdekek és pillanatnyi, gyakran átgondolatlan ötletek vezérlik. A politikai érdekek nemcsak azt jelentik, hogy a Fidesz-MPP a saját jövőjét építi közpénzből (például alapítványoknak átadott vagyonnal), hanem azt is, hogy egyes – közép és felső osztálybeli – csoportoknak, amelyekről választói hűséget remél, kedvez, másoknál többet ad. Ez a „több” természetesen a rosszabb helyzetűekhez képest több, és egyben más. A szegényeknél az állami ellátás feltételei, jogszerűsége is romlik. Ilyen módon ténylegesen is, s gyakran a retorikában is, folyik a társadalom megosztása, a szegények-cigányok és a többiek szembeállítás.

A tartós biztonságrontó tendenciát a költségvetés alakulása világosan bizonyítja. (2.) A bizalom ellen ható vibrálást a családi ellátások alakulásán (3.) és néhány más „reformon” (4.) mutatom be.

2. Tartós biztonságrontó tendenciák a költségvetésben

A magyar kormányzat törekvései – amelyekre a gazdaság valóságos és vélt szükségletei mellett a nemzetközi pénzügyi szervezetek elvárásai is nagyban hatottak - több mint tíz éve arra irányulnak, hogy folyamatosan csökkenjenek a központi elvonások is, az újraelosztás is. A GDP-n belül a jóléti, vagyis szociális, kulturális és hasonló célokat szolgáló kiadások jóval nagyobb mértékben csökkentek, mint az adminisztratív feladatokra vagy a gazdaság támogatására költött rész. (1. és 2 tábla)

(1. és 2 tábla)

Az egészségügyi és oktatási ráfordítások aránya a GDP-n belül 4% körülire csökkent, noha színvonaluk eleve is rossz volt. Minthogy a bruttó nemzeti termék 1999-ben körülbelül elérte az 1989 évi szintet, a jelentős aránycsökkenések egyben nagyon jelentős reálérték-csökkenést is jelentenek. Még ha a továbbiakban a reálérték szinten marad is, ez az egészségügyben és oktatásban, illetve egy sor pénzügyi ellátásnál (nyugdíj, segélyek) szegényes és rossz feltételek tartósítását jelenti. (3. Tábla)

3. tábla

Az új arányok többsége már olykor jelentősen elmarad az OECD országok átlaga mögött. Miközben nálunk jelentős volt az abszolút és relatív csökkenés, nyugaton a szociális kiadások GDP-n belüli aránya alig módosult, s abszolút szintjük a GDP-nek megfelelően – egy-két ország és egy-két tétel kivételével – folyamatosan nőtt. *Így a nyugat-kelet közötti szociális olló szükségképpen és igen jelentősen szétnyílt.*

3. Kiszámítható családpolitika?

Ha a gyermekek megélhetése és életük tervezhető alakítása fontos, akkor kiszámítható ellátás kellene – a szükséges változásokkal. Akármelyik elemet nézzük, a folytonosság kétséges.

(Univerzális biztonság oda és vissza) Az Antall kormány bevezette a magzat számára az univerzális várandóssági pótlékot. Ezt a Bokros csomag kivezette. Az Orbán kormány 2001-től visszavezeti, *de csak a magzat utáni adókedvezmény formájában*, azaz a szegényeknek ebből semmi nem jut.

A családi pótlék és néhány más juttatás 1989 előtt munkaviszonyhoz kötött volt, 1990-95 között mindenkinek jártak „univerzálisan”, 1995-1998 között a jövedelemigazolás miatt a jobb helyzetűek 6-8%-ától ezeket megvonták, s 1998 óta ismét univerzálisak.

A családtámogatások legnagyobb tétele a családi pótlék. 1990 óta értékének kétharmadát elvesztette. Összege 1998 óta változatlan, és a kormánytervek szerint továbbra sem nő. Így a harmadik kormány működése alatt sikerül további 15%-ot lefaragni vásárlóértékéből. További változtatás hogy 1998-ban az iskolaköteleseknél a kormány iskolalátogatási támogatássá változtatta a pótlékot. Noha az iskoláztatás ösztönzése hasznos lenne, ez nem ösztönzés, hanem pótlólagos bürokrácia és büntetés. Mind egy ombudsmani vizsgálat, mind egy minisztériumi kutatás azt mutatják, hogy a segíteni hivatott gyermekjóléti szolgálatok és szakemberek ott hiányoznak vagy felkészületlenek, ahol leginkább szükség lenne rájuk. (Egy faluban például amúgy nem képzett közhasznú munkást foglalkoztattak a gyermekjóléti szolgáltatás ellátására).

Ugyancsak ismét alanyi jogú, minden érintett által igénybevehető ellátások az anyasági támogatás, a gyes és a gyet. Ezek átlagos összege a nyugdíjminimumnak megfelelően, azaz a béreknél kisebb mértékben emelkedik. A gyes értéke 1990-ben még a nettó átlagkereset közel fele, 46%-a volt, 1998-ban 31%, s a helyzet azóta romlik. Mintegy 200 ezer anya van gyes-en, 2000-ben havi 16600, 2001-ben 18310 forint segéllyel. A TÁRKI adatai szerint a munkanélküliek, sokgyermekesek és a cigányok után ez az ország legszegényebb csoportja. Külső szakértők és az ellenzéki pártok régóta javasolják, hogy a kevesek által igénybe vehető gyed helyett legyen az ellátás egységes és lényegesen magasabb, s kapcsolódjék a nyugdíjminimum helyett a minimumbérhez vagy átlagbérhez. E javaslatot a kormánypárti többség nem hallja meg. 2001-ben és 2002-ben a gyes-en lévők helyzetének javítása nincs napirenden. Vagyis a jól hangzó univerzális ellátások elértéktelenednek, lassan csak a szegényeknek számítanak.

(Előny középen és fent). Az ellátások másik csoportja – kimondva-kimondatlanul - a viszonylag jobb helyzetűeknek, a „középosztálynak”, és persze a felső osztálynak is szól. A keresethez kötött anyasági ellátásoknál a korábbi munkaviszony a hozzájutás feltétele. A nők, ezen belül a fiatalabbak

és szakképzetlenek munkavállalási, aktivitási aránya az átlagnál jobban csökkent – így kevesebben jogosultak ezekre az ellátásokra.

Soha nincs nyilvánosan szó arról, hogy a terhességi-gyermekágyi segélyt 1990-ben még a szülő nők közel 40%-a (47 ezer nő) vette igénybe, 1999-ben a 95 000 gyermeket szülő nő közül 23%, 22 ezer, alig több, mint ötödük. Ehhez hasonlóan alakulnak a gyed-re jogosultság arányai. A gyed-en lévők számát a költségvetés 70 ezer főre tervezte, de 2000 októberében is csak 57000 igénybevevő volt. Ugyanakkor – a jobb helyzetűek ösztönzése érdekében – a gyed értékhatára jelentősen nő. A 80000 forintos határ sem magas, és sokan nem tudják kihasználni, mert még a tanultabb fiatal nők keresete is többnyire alacsony. De az átlagos gyed mégis 36000 forint felett van, kétszerannyi, mint a gyes. A kormányzat mégsem győzi hangsúlyozni, hogy mennyi előnyt jelent, ha tovább emelik a gyed felső határát.

A többi ellátáshoz hasonlóan hullámvasutas az adóba bújtatott gyermekkedvezmények sorsa. Az Antall kormánnyal belépett, Bokrossal kilépett, Orbánnal visszatért, ezúttal rohamosan növekvő szinten. 2001-től a teljes tervezett összege már eléri a (minden gyereknek szóló) családi pótlék hatvan százalékát. Fokozatosan az adókedvezmény válik a családtámogatás kiemelt eszközévé. 2000-ról 2001-re valóban ugrásszerűen emelkedik, egy gyermeknél közel 150, két gyermeknél 180, három és több gyereknél több, mint 300 százalékra. Az Országgyűlés vég nélküli vitát folytatott arról, hogy ki tudja részben vagy egészben igénybevenni az adókedvezményt. Az ellenzék csak becslésekre tudott hagyatkozni. Ezek szerint a családok 17%-a egyáltalán nem, további 10-20%-a csak részlegesen tudja e támogatást igénybevenni. Ezt az arányt a kormánypártok vagy megkérdőjelezték, vagy – miként a miniszterelnök maga – jó hírként értelmezték: „Ha .. elfogadom az állítás igazságát, nem vizsgálva annak statisztikai alapját, hogy 17 százalék nem tudja igénybe venni, az azt jelenti, hogy 83 százalék meg tudja venni.”

A számok azonban furcsák. A 4. Táblában kiszámítottam, hogy mennyi adókedvezmény illetné meg 2001-ben azokat, akik családi pótlékot kapnak. *Az összeg legalább 130 milliárd.* 2001-től nem csak az kaphat azonban adótámogatást, aki családi pótlékot kap. Ahogy Arnóth Sándor (Fidesz-MPP) képviselő büszkén elmondotta: „Számptalan alkalommal hangoztattuk: a Fidesz számára minden gyerek, minden család fontos. Ezt tükrözik eddigi lépéseink is. A családok támogatásában az eltartotti adókedvezményt erősítjük, így szélesebb lesz a kedvezményezettek köre, hiszen *az adókedvezményt már a magzatra - a terhesség 91. napjától - igénybe lehet venni. Az adókedvezmény mértékének meghatározásánál pedig a 25 év alatti, családi pótlékra már nem jogosult, továbbtanuló gyermeket is figyelembe lehet és kell venni.*” A magzatok adókedvezményéből épp azok a várandós anyák esnek ki, akiknek különösen szükségük lenne jobb táplálkozásra, nyugodtabb körülményekre az egészséges gyermek életre hozásához. Így is a magzatok és

egyetemisták miatti potenciális adóvesztés- többlet legalább 5 milliárd. Azaz a 2001-es költségvetési adókiadás potenciálisan és szolidan számolva legalább 135 milliárd. Ha ezt mindenki igénybe venné, az összeg pont annyi lenne, mint a családi pótlék – és végképp nem lenne értelme a két ellátás szétválasztásának. Értelme tehát csak addig van, amíg valóban a szegényekkel szembeni eltérő bőkezűség és eltérő bánásmód eszköze.

4, tábla

A költségvetés a lehetséges 135 milliárdból 82 milliárd adókedvezményt tervez, azaz 60%-ot. Vagyis a költségvetés tervezői szerint nem is a családok 17%-a, hanem ennél sokkal nagyobb hányada nem fogja tudni igénybevenni az adókedvezményt. Lehet, hogy az APEH mégis tud valamit, csak nem hozza nyilvánosságra? Az adókedvezményt részben vagy teljesen igénybe nem vevők között nyilván ott van annak a 400 ezer gyereknek a többsége, akiket egy szülő nevel. Köztük lehet a gyes-en lévők nagy része, és ezeket átfedve az a 170 ezer család, amelyekben 3 vagy több családtag, és 1 vagy 2 munkanélküli van (KSH Statisztikai havi közlemények, 2000/10). És sokan a kis keresetűek közül.

(A szegények gyerekei) A gyermekvédelmi törvény (amelyet 1997-ben fogadtak el) 1998 januárjától, az ország történelmében először bevezette a normatív, azaz az alacsony jövedelemhatár esetén jogszerűen járó gyermekjóléti támogatást. Ezzel legalább egy tuskét kihúzott a korábbi rossz konstrukciójú nevelési segélyből.

Hogy még ez, a családnak szóló segély is szakszerűtlen és nem a családról szól, azt könnyű igazolni. Valamennyi csatlakozni kívánó országban, a nálunk sokkal szegényebbekben is – legalábbis elvben - létezik egy minimális garantált jövedelem (angolul MÍG, Minimum Income Guarantee), amely szintig *kiegészítik* a szegények (egyének, családok vagy háztartások) jövedelmét. Ez lehet igazi segítség, mint Csehországban és Szlovéniában, amelyekben valóban igen alacsony a szegénység aránya, és lehet csak szándéknyilatkozat, mint a nagyon szegény országokban (Phare-Consensus 1999, Vol.2.:169).² De ha van jogilag kifejezett szándék, az már a semminél több: legalább számonkérhető. *Két kivétel van: Lengyelország és Magyarország.* Ezekben nincs elérendő minimumszint, még elvileg sem. A magyar segélyezési gyakorlat – amelyet már az első két kormány elrontott - annyiban rosszabb még a lengyelnél is, hogy ott legalább a család nagyságához képest határozzák meg a segélyt. Nálunk csak az egy főre jutó jövedelem kritérium, és a segély nagysága független mind attól, hogy mennyire marad a család e szint alatt, mind attól, hogy hány családtag van. Ennek ellenére persze jó, hogy van (volt) valamilyen kiszámítható segély a gyerekek számára.

² PHARE Consensus Programme (1999) *Change and Choice in Social Protection. The Experience of Central and Eastern Europe.* 2 Volumes. Adecri, PARTEX. No place of publication is mentioned.

1998-tól jó hatszázezer gyerek került a segélyezetttek közé, és számuk nőni kezdett. Ezt az illetékesek sokallták – nem hitték, hogy ennyi szegény gyerek lenne. (Amúgy a családi pótlékra jogosult gyerekek több, mint harmadáról van szó – de a statisztikák szerint valószínű, hogy a gyerekek harmada szegény családban él.) Vizsgálat hiányában az illetékes miniszter és államtitkár több ízben szóltak arról, hogy a családok 8-10, vagy éppen 20 %-a jogtalanul veszi fel a pénzt. A vélt csalások miatt döntöttek a feltételek szigorítása, és a jogszerűség gyengítése mellett. A 2000-től érvényes jogszabály alapján ezért vagyongazolást, s ha az önkormányzat igényli, környezettanulmányt is bevezettek. A miniszterelnök kifejezetten buzdít a diszkrecionális döntések szélesítésére. A 2001-es költségvetési vita kapcsán mondta, hogy a gyermekvédelmi támogatást „tehát nem alanyi jogon, hanem a szociális rászorultság arányában, helyi elbíráláson, tehát az önkormányzat véleményén nyugodva, szeretnénk ezt elérhetővé tenni a legszegényebb családok számára is.”

A költségvetési vita szenzációja az adóvita mellett épp a gyermekvédelmi támogatás ugyancsak villódzó átalakítása volt. Ez a támogatás „kiegészítő családi pótlékká” vált. Az ellenzéki pártok (elsősorban az SZDSZ) már korábban kidolgoztak olyan javaslatokat, amelyek a szegényebb gyermekes családoknál kompenzálták volna az igénybe nem vett adótámogatást. Ez lett volna az ún. kiegészítő családi pótlék.

Ezt a fogalmat vette át a kormány *néhány nappal* a költségvetési vita előtt. Hogy ez utólagos ötlet volt, azt az illetékes miniszter véletlenül elárulta. A költségvetési vitában Harrach Péter azt mondta: „veszélyeztetett rétegeként azokat a többgyermekes családokat említeném, ahol a gyermekvállalás valóban a szegénység kockázatát jelentette. Legújabb intézkedéseink között a kiegészítő családi pótléket említem; *éppen a napokban találtuk meg* az ennek lehetőségét megteremtő forrásokat.” A kidolgozatlan ötletet a kormánypártok képviselői is többféleképpen értelmezték a vita során. Az elfogadott törvény azt mutatja, hogy a gondolat lényege az átvételkor elsikkadt. Annyi történt, hogy a segély-jellegű gyermekvédelmi támogatást átkeresztelték és kissé megemelték, segély jellegének legcsekélyebb változtatása nélkül. 2001-ben a gyermekvédelmi törvény szerinti összeg - a nyugdíjminimum 20 %-a - 3660 Ft lett volna. Ezt emelte meg a kormány gyerekenként 340 forinttal 4000 Ft-ra, és – noha erről a költségvetési törvény nem rendelkezik – megígérte a 13. havi összeget is, iskolakezdési támogatásként. Az emelés így sem több 6-7 milliárdnál, szemben az adókedvezmények 30 milliárdos többletével. A rendkívüli emelés miatt a gyermekvédelmi törvényt is változtatni kellett. Egy eddigi kiszámítható automatizmus (a nyugdíjminimumhoz kapcsolás) megszűnt. E helyett a törvény 2001-re 4000, 2002-re 4200 forintot rögzít, s a továbbiakat, miként eddig a családi pótléket, az Országgyűlésre bízta, amely már a családi pótléknak is igen rossz gazdája volt. A 2002-es előirányzott emelés már kisebb is, mint ha marad az automatizmus. (5% a nyugdíjminimumra előirányzott 7-8% helyett.) Azaz egy kiszámítható

elemmel ismét kevesebb van. Egyébként ennek a szegényeknek szóló ellátásnak a legkülönösebb vonása az, hogy ellentétben a családi pótlékkal és az adókedvezménnyel, összege nem nő a családban élő gyermekek számával. Ezért sokkal hatástalanabb eszköz a szegénység ellen, mint akár a családi pótlék. A törvényt 1997-ben fogadták el, azaz nem írható e kormány számlájára. Az azonban igen, hogy reformja és valóságos javítása helyett csak kozmetikázás történt, illetve hogy az adókedvezményhez képest egyre nagyobb méltánytalanságról van szó.

(A bőkezű családpolitika) A 2000 októberi parlamenti költségvetési vita megvilágítja, hogy mit jelent a családközpontú, bőkezű szociálpolitika. A miniszterelnök azt mondta az országgyűlésben „a családok, és következésképpen a családpolitika a szíve a kormány költségvetési előterjesztésének.” A családpolitika ugrásszerűen növekvő bőkezűsége a kormányzati kommunikáció visszatérő témája. A számok, amelyeket Járai Zsigmond a parlamentben elmondott, mellbevágóan igazolják az állítást. Szerinte “az összes családi támogatások összege - beleértve a személyi jövedelemadó kedvezményeit - 2001-ben és 2002-ben is jelentős mértékben növekszik. *1999-ben 199 milliárd forint volt az anyasági, gyermekvédelmi segélyek és kedvezmények együttes összege, ami 2001-re 345, 2002-re pedig csaknem 370 milliárd forintra növekszik.*” (Országgyűlési jegyzőkönyv, 23589 o. Az én kiemelésem.) E szerint az ellátások három év alatt közel kétszeresre emelkednének. Ez még az inflációt beszámítva is tiszteletreméltó teljesítmény lenne. Csak az a baj, hogy az *1999-re vonatkozó adat téves*. A költségvetésből elég nehezen voltak kihámozhatók a pénzügyminiszter felsorolta elemek (Szántó Anikó segítségével ez nem is ment volna.) A végösszegek csak 1999-re térnek el: 199 milliárd helyett 261 milliárdos az összeg. A két későbbi év összegei hasonlóak a Járai által említette adatokhoz. Ha viszont a helyes számokra építünk, a változás nem 86, hanem 40%. A retorika tehát úgy szépítette a tényeket, hogy a kiinduló számot *a valóságosnál lényegesen alacsonyabbnak tüntette fel*. Lehet, hogy csak elszólás vagy tévedés. Ám egyrészt az elszólásoknak is van lélektani indítékuk, másrészt az adatot senki nem korrigálta, és a költségvetés nem tartalmazza. A győzelmi jelentés félrevezető.

Egészében a gyermek utáni családi ellátások reálértéke az adókedvezmény nélkül alig, az adókedvezménnyel 3 év alatt 15%-kal nő. Ha pedig a családpolitika tényleges teljesítményét nézzük az ország teherbírásához képest, azaz a családi kiadásokat a GDP százalékában számítjuk, akkor ez az adókedvezmények nélkül folyamatosan csökken, a kedvezményekkel együtt pedig három év alatt *gyakorlatilag változatlan*. A 2000 körüli arány egyébként a GDP százalékában feleakkora, mint 10 évvel ezelőtt volt. (5. Tábla)

5. Tábla

Végeredményben tehát ez a szív nem is olyan nagy, mint az a retorikából kitűnik.

4. *Néhány egyéb villódzás*

(*Lakhatás*) A lakásszektor szinte teljes piacositása és magánosítása már a kilencvenes év első felében megtörtént. Ezzel, ahogyan például Győri Péter mondja, az állam megszabadult attól a tehertől, hogy az egyszer megépített lakásokat (amelyeket mindig is elhanyagolt) fenn kelljen tartania. Az új tulajdonosok zömének sem volt azonban pénze. Gyakran a rezszi kifizetése, vagy ha adósságból épült a ház, a kamatok kifizetése is nehéz. A még önkormányzati tulajdon mindinkább elvesztette „szociális lakásszektor” jellegét, s ez a szektor máig nem jött létre.

A fizetni egyre kevésbé tudó, illetve lakáshoz hivatalosan nem jutó családok számára maradt a (többségében szükségszerű) eladósodás, a korábbi családtörédekhez való visszaköltözés, önkényes lakásfoglalás, vagy valamilyen – gyakran a maffiához vezető – zugmegoldás. Az eladósodást egy darabig a kormányzat és a helyi önkormányzatok jól-rosszul eltűrték. 2000 tavasza óta azonban a tulajdonhoz való jog fontosabbnak bizonyult, mint a család együttmaradásához és emberi életfeltételeihez való jog.

1999 decemberében – ismét hirtelen felindulásból - parlamenti döntés született arról, hogy 2000. március 1 után az önkényes lakásfoglalók 150 ezer Ft pénzbírsággal vagy elzárással büntethetők. Juharos Róbert már március végén észlelte, hogy az eljárások így lassúak, s az eljárás bírói helyett közigazgatási útra terelését javasolta. A parlament e javaslatot már májusban elfogadta. Ez idő óta az önkormányzat jegyzője elrendelheti a lakás nyolc napon belüli kiürítését, bírósági eljárás nélkül. Az Ombudsman az Alkotmánybírósághoz fordult a lakhatás jogának értelmezése ügyében.

Az Alkotmánybíróság 2000 november 7-én a pozitív értelmezést elutasította:

“Az Alkotmány 70/E. § (1) bekezdése szerinti szociális biztonsághoz való jog a szociális ellátások összessége által nyújtandó megélhetési minimum állami biztosítását tartalmazza. A megélhetési minimum garantálásából konkrétan meghatározott részjogok, – így a “lakhatáshoz való jog” – mint alkotmányos alapjogok nem vezethetők le. E tekintetben az állam kötelezettsége és ebből következően a felelőssége nem állapítható meg.

Az Alkotmány 70/E. § (2) bekezdése alapján az állam a polgárok megélhetéshez szükséges ellátásra való jogának realizálása érdekében társadalombiztosítási és szociális intézményi rendszert köteles létrehozni, fenntartani és működtetni. A megélhetési minimumot biztosító szociális ellátások rendszerének kialakításakor alapvető alkotmányi követelmény

az emberi élet és méltóság védelme. Ennek megfelelően az állam köteles az emberi lét alapvető feltételeiről – *így hajléktalanság esetén az emberi életet közvetlenül fenyegető veszélyhelyzet elhárításához szállásról – gondoskodni.*”

Ez a döntés jogszerűen igazolható, de a valóságos veszélyekhez, eladósodáshoz, lakáshiányhoz, az önkormányzatok nemcsak etnikai, hanem szegénységi tisztogatási lázához sem igazodik. E döntéssel szinte egyidejűleg robbant egy újabb, régen időzített bomba. 2000 decemberétől a bérlő hozzájárulása nélkül, lakottan is eladhatók az önkormányzati tulajdonú bérlakások. (Kivéve a nyugdíjasokat: az ő beleegyezésüket még kell kérni.) Tekintettel arra, hogy ma a bérlők többsége rossz vagy közepes anyagi helyzetű, képtelenek lesznek megfizetni az új tulajdonos által korlátlanul emelhető lakbért – azaz a kilakoltatás fenyegetése új elemmel gazdagszik. A folyamat indulásáról már van néhány újsághír.

Pontos statisztikát a kilakoltatottak számáról és további útjáról nem ismerek. A kilakoltatások száma 2000-ben nő, de pontos adat nincs. A kilakoltatások módjáról és céljáról vannak szórványos információk. A kilakoltatás rendszerint rendőri közreműködéssel, újabban alkalmanként az őrző-védő magántársaságok bevonásával és rendőrökkel kíséretben történik. A cél gyakran a szegények, vagy a szegény cigányok elűzése. Így sok esetben (Ózd, Székesfehérvár, Budapest) a kiűritett házakat azonnal lakhatatlanná teszi a hatóság. A több tízezer családot érintő fenyegetést többször próbálta kezelni a két utolsó kormány, de az önerő követelésén minden megbukott. A kérdés máig megoldatlan (bár egyes önkormányzatok kerestek és néha találtak megoldást).

1998-tól fokozatosan szaporodtak és bővültek a lakáshitel-konstrukciók, az „otthonteremtési támogatások”, majd a bérlakás-építés. Ezek a kedvezmények 1999-ben még nem hatottak. (1990-ben 44 ezer, 1995-ben 25 ezer, 1998-ban 20 ezer, 1999-ben 19 ezer lakás épült, 1995-től túlnyomórészt magánérőből. 2000-ben ismét 40 ezer lakás építését jelzi a kormányzat.) Az 1998-tól kialakított feltételek kifejezetten a jobb helyzetűeknek szóltak. 2001 januárban újabb programokat hirdetett meg a kormány immár annak a kormányzati jelszónak a jegyében, hogy „Minden család részesülhet a támogatásból”. Ezekről a 2001 január 9-i kormányülés döntött, s februárban már indulnak is a programok. Nagyobb lett a lakások vásárlásához adott jelzáloghitel kamattámogatása; van szociális bérlakás építés (főleg fiataloknak); nyugdíjas ház program (amelynek jellegét egyébként a kormányfő úgy magyarázta el 2001 január 10-i szerda reggeli interjújában a programokat ámulatlan csodáló riporternek, mintha ez a konstrukció ismeretlen volna az országban); van tömbrehabilitáció; családi ház és panellakás energiatakarékos program. A programok jók, hasznosak. Sajnos, laikusként nem tudom kibogarászni a sok ellenmondó információból, hogy összesen mennyi a pénz, mennyi van a Széchenyi tervben, mennyi azon kívül. Csak annyi biztos, hogy többnyire néhány száz lakásról van szó, hogy

mindegyikhez állandó munkahely, vagy/és olyan önrész kell, amely a szegényebbek vagy vagyontalanok számára elérhetetlen, s hogy a költségvetésben 1999 és 2002 között egyáltalán nem látszanak bővülő források.

A vibrálásban külön történet az az 1 milliárd forint, amely a „sajátos élethelyzetben lévők” lakástámogatása, s ebből 311 millió a cigány családoké, amit, ahogy Orbán Viktor mondta, „röviden roma vagy cigány lakásépítési programnak is nevezhetünk”. Az erről szóló 2001. január 17-i miniszterelnöki interjú tipikus példája az intoleráns megosztásra törekvésnek. „.. nyilván a nevében is sokat gondolkodtunk. De inkább az volt a kérdés, hogy meg tudjuk-e találni azt a formát, hogy ne jussanak ezek a lakások ugyanarra a sorsra, mint oly szomorúan sok lakás sorsa lett az Magyarországon, hogy szépen fölépítették, beköltöztek a roma családok, és akkor azt látták az emberek, még egy év sem kellett, hogy elteljen, hogy ezek a lakások teljes egészében lezüllöttek, föltépkedték a parkettát, tönkrementek a nyílászárók. Szóval, az volt az emberek érzése, hogy hiába adott az állam az ő adóforintjaikból egyébként segítséget a rászorulóknak, nem sikerült tartós megoldást találni.” A Roma Polgárjogi Alapítvány joggal jegyzi meg, hogy a kormányfő ezzel „sérti a roma állampolgárok emberi méltóságát”, állít bizonyítatlan tényeket, és fordítja szembe a cigány szegényeket a többi szegénnyel. Mellesleg túl előítéletesen, túl azon, hogy ilyen ütemben évszázadok kellene a cigányok és a többiek lakáskérdésének megoldásához, még azt sem értem, hogy a „c” lakások előző rendszerbeli szomorú kudarca után az Országos Cigány Önkormányzat hogy mehetett bele egy ilyen elkülönítő program támogatásába.

b. Nyugdíj. Már többször megírtam azt a gyakran jogsértő kapkodást, amely a nyugdíjrendszer körül történt 1998 nyara óta. A nyugdíj önkormányzat felszámolása, a rossz (svájci) indexelés előrehozása, a törvényben rögzített emelés jelentős csökkentése 1998 őszén, a magánpénztári tagdíjak befagyasztása mind arról szólnak, hogy a kormánypártok nem értettek egyet a törvénnyel, s most változtatgatják, illetve hogy a nyugdíj(s)okon akarnak spórolni. Mindezt a már ismert, a nyugdíjasoknak sokmindent ígérő retorika kíséri.

A vibrálás azonban 2000 ősze óta újabb tápot kapott. Akkor kezdtek a sajtóban feltűnni olyan hírek, hogy a régi, majd az új pénzügyminiszter a felosztó-kirovó, közös nyugdíj rendszer reformját tervezi. 2001 januárjában mondotta Varga Mihály pénzügyminiszter, hogy a cél az, hogy „a tb nyugdíj versenyképessé váljon a magánnyugdíjjal”. A dolog érdekét (a köznyugdíj rendszer szolidaritásos elemeinek felszámolását, meg azt, hogy hogyan fog csökkenni a nyugdíj keresethez viszonyított színvonala) itt nem érintem. A villódzást csak a reform tervezett sebességével és ötletszerűségével illusztrálom.

Ami a „reform” sebességét illeti, az újságban³ olvasható információ szerint a pénzügyminiszter közölte, hogy a reformbizottság megalakult, s a szempontokat megkapta. „A ’menetrend’ szerint a bizottság legkésőbb április elején letenné az asztalra a javaslatot, ennek alapján születne meg a kormány felhatalmazása törvénymódosítások elkészítésére, amelyek már kidolgozott formában szeptemberben kerülnének vissza a kormány elé.” Így a változtatásokat a parlament már idén elfogadja. Ebben a forgatókönyvben *nyoma nincs annak, hogy a kormányon és szűk szakértők körén kívül esetleg másnak is köze lehetne a nyugdíjreformhoz.* 1997-ben sokan morogtunk azért, hogy nem volt elég tájékoztatás, közös vita az akkori reformhoz. Ez a reform *annál nagyobb jelentőségű* – viszont úgy tűnik, végképp semmi közünk hozzá.

Az ötletszerűség gyakran mosolyogtató lenne, ha nem lenne szomorú. Egyetlen példa. A beharangozó piár szövegekben nagy hangsúlyt kapott, hogy a nyugdíj örökölhető lesz. Mellesleg ez volt a magánnyugdíj hívószava is. Senki nem mondta ki a hivatalosságból, sem akkor, sem most, hogy ez persze azt jelenti, hogy az eddig alacsony, de biztonságos és kiszámítható „öröklés”, az özvegyi és árvaellátás megszűnik, és helyébe az addig gyűjtött összeg lép. Ez főként fiatalabbaknál teljes katasztrófát jelenthet. Viszont semmi nem biztos. A kérdésre, hogy mi is az örökölhetőség, a pénzügyminiszter azt mondotta: lehet, hogy „az örökölhetőség csak nagyon szűk körre terjed ki, vagy egyáltalán nem bírja el a kassza.” Vagyis PR van – konkrétum nincs.

A kormányzat sok módon igyekszik látszólag növelni a tb-nyugdíj vonzerejét. A valóságos cél azonban az, hogy a most a magánbiztosítókhoz kényszerített összegeket csökkenteni lehessen, hogy a költségvetés spóroljon. (Azt talán nem kell itt megerősítenem, hogy erősen elleneztem én is a második pillért – de a piaci szerződés mindkét felet károsító módosítását sem tartom elfogadhatónak.) Magam kevés olyan hatékony módot tudok arra, hogy radikálisan csökkenjen a köznyugdíjba, s egyben az államba vetett bizalom, mint egy ilyen antidemokratikus és hevenyészett reform ötlete.

Tanulság kevés van. Aki ismeri az iskolák, kórházak körülményeit, a lakáshiányt vagy az idősek, gyes-en lévők helyzetét, az nem gondolhatja komolyan, hogy mindezen a magánpiac és a magán zseb a belátható néhány évtizedben segít. Azt sem gondolhatja senki komolyan, hogy három-öt évtizedre előre lehet becsülni a piaci mozgásokat, s ezek hatását például a nyugdíjra. Hogy az állam és kormányai milyenek lesznek, azt sem tudjuk. De demokratikus viszonyok mellett és erősödő civil társadalommal arra talán van és lesz valamilyen befolyása a polgároknak, hogy *ha lesz állam, az tartsa be a polgároknak tett ígéreteit, s ha nőnek a kockázatok, segítsen azokat túlélni.* A piactól ilyesmi sem elvben, sem gyakorlatban nem követelhető. A piac nem

³ Hámor Szilvia, Népszabadság 2001-01-13, Már az idén változik a nyugdíjrendszer?

ígér. Elemi és közös érdek lenne tehát, hogy felismerjük a közös és növekvő kockázatokat, s hogy a neoliberális ideológusok és önös politikusok ne az államba vetett bizalmat rombolják tovább, hanem segítsenek olyan államot létrehozni, amelyben lehet bízni.

Táblázatok

1. Tábla

Az államháztartás kiadásainak fő funkcionális csoportjai a GDP %-ában
1991-2002

	1991	1995	1998	1999, teljesítés	2000. évi törvény	2001.évi előirányzat	2002.évi előirányzat	2003. évi terv
Állami működési funkciók	6,7	5,3	6,3	6,0	5,9	6,0	5,8	5,7
Jóléti funkciók	37,6	30,5	27,5	26,7	26,2	24,8	24,0	22,9
Gazdasági funkciók	6,6	6,1	6,0	6,1	6,3	6,6	6,3	6,0
Államadósság kezelése	3,7	9,7	7,9	7,5	6,4	5,0	4,5	4,1
Egyéb (funkcióba nem sorolható)	1,9	1,3	2,7	0,3	0,4	0,7	0,6	0,7
Államadósság +egyéb	5,6	11,0	10,6	7,8	6,8	5,7	5,1	4,8
Államháztartás összes kiadása	56,4	52,6	50,4	46,6	45,2	43,1	41,2	39,4
Államháztartás összes bevétele	53,5	49,5	44,1	42,9	41,7	39,7	38,0	37,0

Pénzügyminisztérium AHIR adatbázis, Az államháztartás funkcionális osztályozású, konszolidált pénzforgalma 1991-1999; Törvényjavaslat a Magyar Közt 2001. és 2002 évi költségvetéséről , 1999-2002 adatok (GDP 453.o.)

2. Tábla

GDP-n belüli arány változása a főbb funkcionális csoportoknál, %

	1999	2002
	1991 %-ában	
Állami működési funkciók	84	90
Jóléti funkciók	73	65
Gazdasági funkciók	92	95
Államadósság kezelés +egyéb Egyéb (funkcióba nem sorolható) tételek	139	91
Államháztartás összes kiadása	83	73
Államháztartás összes bevétele	80	71

3. Tábla

A jólétségvetés jóléti kiadásai a GDP %-ában

	1991	1995	1996	1997	1998	1999, teljesítés	2002.évi előirányzat	2003, terv
Oktatás	5,6	5,2	4,8	4,7	4,8	4,7	4,4	4,2
Egészségügy	5,5	4,4	4,2	4,5	4,6	4,4	3,9	3,7
Társadalombiztosítási, szociális és jóléti szolgáltatások	20,7	17,4	15,5	14,7	15,2	14,9	13,5	13,0
Ebből:	10,5	8,7	8,2	7,9	8,3	8,2	7,4	7,1
Nyugellátások								
Családi pótlékok és gyermekeknek járó juttatások	3,4	2,3	2,0	1,8	1,7	1,6	1,7	1,6
Lakás, település, régió	4,0	1,9	1,6	1,5	1,4	1,4	1,1	1,1
Szabadidő, kultúra (Szórakoztató, kult., és vallási tev és szolg)	1,7	1,7	1,5	1,1	1,2	1,2	1,1	1,0
Összes jóléti ellátás	37,5	30,4	27,5	26,5	27,1	26,7	24,0	22,9

4. Tábla

A családi pótlékban részesülők száma, és az elvben igénybevehető adókedvezmény 2001-ben

	Családtípus	Családok száma* ezer	A családokban élő gyermekek száma* ezer	2001-ben igénybevehető adókedvezmény, millió Ft
1 gyermek	egyedülálló	195	195	7020
	2 szülő	470	470	16920
2 gyermek	egyedülálló	72	140	6720
	2 szülő	394	788	37824
3 és több gyermek	egyedülálló	21	70	8400
	2 szülő	128	450	54000
összesen		1280	2113	130884

* KSH 1999. Évkönyv

5. Tábla

Gyermekek családjának nyújtott támogatások

<i>Ellátás</i>	<i>1999. évi teljesítés</i>	<i>2000 eredeti előirányzat</i>	<i>2001. évi előirányzat</i>	<i>2002. évi előirányzat</i>
Családi pótlék	131,1	133,8	135,0	135,0
Terhességi-gyermekágyi segély	7,8	8,1	8,9	11,6
Anyasági támogatás	2,1	2,7	2,6	3,0
GYED	-	36,3	32,2	41,2
GYES	44,7	28,0	38,0	38,3
GYET	7,6	12,9	13,1	13,9
Rendszeres gyermekvédelmi támogatás (2001-től kiegészítő családi pótlék)	31,5	36,0	38,0*	40,0*
Együtt	224,8	257,8	267,8	283,0
Adókedvezmény**	36,2	48,8	82,2	83,0
Összesen	261,0	306,6	350,0	366,0
	Árindex, 1999=100			
Árindex:	100	109,8	116	122
	Ellátások reálértékének változása, 1999=100			
Reálérték, adó nélkül		104	103	103
Reálérték, adóval		107	116	115
	Ellátások a GDP %-ában			
Reálérték, adó nélkül	2,0	2,1	1,8	1,7
Reálérték, adóval	2,3	2,4	2,4	2,3

* Költségvetésben nem szerepel külön tételként, saját számítás, 800 ezer gyermekkel

** Kv. Törvény szövegében – csak gyermekkedvezmény

Táblázatok

6. Tábla

Az államháztartás kiadásainak fő funkcionális csoportjai
1991-2002

	1991	1995	1998	1999, teljesítés	2000. évi törvény	2001.évi előirányzat	2002.évi előirányzat	2003. évi terv
Állami működési funkciók	6,7	5,3	6,3	6,0	5,9	6,0	5,8	5,7
Jóléti funkciók	37,6	30,5	27,5	26,7	26,2	24,8	24,0	22,9
Gazdasági funkciók	6,6	6,1	6,0	6,1	6,3	6,6	6,3	6,0
Államadósság kezelése	3,7	9,7	7,9	7,5	6,4	5,0	4,5	4,1
Egyéb (funkcióba nem sorolható)	1,9	1,3	2,7	0,3	0,4	0,7	0,6	0,7
Államadósság +egyéb	5,6	11,0	10,6	7,8	6,8	5,7	5,1	4,8
Államháztartás összes kiadása	56,4	52,6	50,4	46,6	45,2	43,1	41,2	39,4
Államháztartás összes bevétele	53,5	49,5	44,1	42,9	41,7	39,7	38,0	37,0

Pénzügyminisztérium AHIR adatbázis, Az államháztartás funkcionális osztályozású, konszolidált pénzforgalma 1991-1999; Törvényjavaslat a Magyar Közt 2001. és 2002 évi költségvetéséről, 1999-2002 adatok (GDP 453.o.)

7. Tábla

GDP-n belüli arány változása a főbb funkcionális csoportoknál, %

	1999	2002
	1991 %-ában	
Állami működési funkciók	84	90
Jóléti funkciók	73	65
Gazdasági funkciók	92	95
Államadósság kezelés +egyéb Egyéb (funkcióba nem sorolható) tételek	139	91
Államháztartás összes kiadása	83	73
Államháztartás összes bevétele	80	71

8. Tábla

A jólétségvetés jóléti kiadásai a GDP %-ában

	1991	1995	1996	1997	1998	1999, teljesítés	2002.évi előirányzat	2003, terv
Oktatás	5,6	5,2	4,8	4,7	4,8	4,7	4,4	4,2
Egészségügy	5,5	4,4	4,2	4,5	4,6	4,4	3,9	3,7
Társadalombiztosítási, szociális és jóléti szolgáltatások	20,7	17,4	15,5	14,7	15,2	14,9	13,5	13,0
Ebből:	10,5	8,7	8,2	7,9	8,3	8,2	7,4	7,1
Nyugellátások								
Családi pótlékok és gyermekeknek járó juttatások	3,4	2,3	2,0	1,8	1,7	1,6	1,7	1,6
Lakás, település, régió	4,0	1,9	1,6	1,5	1,4	1,4	1,1	1,1
Szabadidő, kultúra (Szórakoztató, kult., és vallási tev és szolg)	1,7	1,7	1,5	1,1	1,2	1,2	1,1	1,0
Összes jóléti ellátás	37,5	30,4	27,5	26,5	27,1	26,7	24,0	22,9

9. Tábla

A családi pótlékban részesülők száma, és az elvben igénybevehető adókedvezmény 2001-ben

	Családtípus	Családok száma*	A családokban élő gyermekek száma*	2001-ben igénybevehető adókedvezmény, millió Ft
1 gyermek	egyedülálló	195	195	7020
	2 szülő	470	470	16920
2 gyermek	egyedülálló	72	140	6720
	2 szülő	394	788	37824
3 és több gyermek	egyedülálló	21	70	8400
	2 szülő	128	450	54000
összesen		1280	2113	130884

* KSH 1999. Évkönyv

10. Tábla

Gyermekek családotknak nyújtott támogatások

<i>Ellátás</i>	<i>1999. évi teljesítés</i>	<i>2000 eredeti előirányzat</i>	<i>2001. évi előirányzat</i>	<i>2002. évi előirányzat</i>
	Milliárd forint			
Családi pótlék	131,1	133,8	135,0	135,0
Terhességi-gyermekágyi segély	7,8	8,1	8,9	11,6
Anyasági támogatás	2,1	2,7	2,6	3,0
GYED	-	36,3	32,2	41,2
GYES	44,7	28,0	38,0	38,3
GYET	7,6	12,9	13,1	13,9
Rendszeres gyermekvédelmi támogatás (2001-től kiegészítő családi pótlék)	31,5	36,0	38,0*	40,0*
Együtt	224,8	257,8	267,8	283,0
Adókedvezmény**	36,2	48,8	82,2	83,0
Összesen	261,0	306,6	350,0	366,0
	Árindex, 1999=100			
Árindex:	100	109,8	116	122
	Ellátások reálértékének változása, 1999=100			
Reálérték, adó nélkül		104	103	103
Reálérték, adóval		107	116	115
	Ellátások a GDP %-ában			
Reálérték, adó nélkül	2,0	2,1	1,8	1,7
Reálérték, adóval	2,3	2,4	2,4	2,3

* Költségvetésben nem szerepel külön tételként, saját számítás, 800 ezer gyermekkel

** Kv. Törvény szövegében – csak gyermekkedvezmény